

ZKM Uz premijeru predstave »Črna mati zemla« redateljice Dore Ruždjak Podolski

Grobovi kao poštanske postaje i igrališta

Trosatna predstava obilježena je Zajecovim opravdanim i opipljivim dramaturškim poštovanjem prema romanu Kristiana Novaka, vjerna originalnim linijama zapleta i raspleta, kompleksnostima karakterizacije i dijalektu kao specifičnom protagonistu radnje

Tomislavu Zajecu kao autoru dramatizacije nagrađenog romana »Črna mati zemla« (2013.) romanopisca Kristiana Novaka, ujedno i dramaturgu istoimene ZKM-ove predstave redateljice Dore Ruždjak Podolski, pripao je najteži zadatak u čitavom stvaralačkom procesu. Na Zajecovim je ledima, naime, bila primarna odgovornost premostiti jaz između romana i kazališta, usporediv s polaganom izgradnjom egipatske piramide, sa svim odmjerenjima kamene žile nekog planinskog lanca, zatim otimanja kamena njegovu prirodnom stjenovitu staništu, potom zamorno polaganim dovlačenjima i preciznim namještanjima kamenih blokova teksta (tako nastaje roman), nasuprot kratke svečanosti pogrebnog ispraćaja faraona ili kasnije lukave pljačke njegove grobnice (tako operira drama).

Rezultat je trosatna predstava obilježena Zajecovim opravdanim i opipljivim poštovanjem prema romanu, vjerna originalnim linijama zapleta i raspleta, kompleksnostima karakterizacije i dijalektu kao specifičnom protagonistu radnje. Ujedno i predstava neujednačenog ritma, s previše objašnjavanja na sceni, s gotovo posvećanim izostavljanjem Novakova humora, u korist naglašene svečanosti i tragičnosti lanca samoubojstvenih događaja. No važno je istaknuti da je uz čitav taj nemali izazov duboke dječje samoće i ranjenosti »Črne mati zemle« pristala kompletna glumačka ekipa Zagrebačkog kazališta mladih, poklonivši mu svoje specifično kazališno suautorstvo, pod čime posebno mislim na radikalnu spremnost na igru. I baš ta spremnost na igru kao neotudivo terapijski, koliko i dječji posao, igru koja istovremeno krucijalno nedostaje Novakovu protagonistu Matiji, pretvara iskustvo gledanja predstave u umjetničku avanturu.

Lijek igre

Igra šalovima, kuhinjskim krpama i drugim priručnim predmetima obilježava odnos između likova majstorski odigrane Bake u izvedbi Urše Raukar i njezina unuka, glavnog lika Matije, u izvedbi pogodeno povjerljivog i osjetljivog Adriana Pezdrica. Raukar i gestualnom metamorfozom i glasom i unutarnjom

glumačkom namjerom, pa čak i nemirnim staračkim dlanovima na kuhinjskom stolu, doseže poetičnost onih bakica koje jednom nogom žive u mitskom vremenu, a drugom su i same djeca. Ovakva baka-boginja-djevojčica s jedne strane zadržuje svog unuka u svijet fikcije, a s druge ga strane otvara umjetničkom iskustvu.

Igra se na sceni ponovno javlja na relaciji Matije s likom najboljeg prijatelja Franje u maestralnoj izvedbi Dade Čosića. Njih dvojica izmišljaju svoj »naopaki« jezik, svoje tumačenje mravljih i zvjezdanih zvukova, svoju zonu zajedničke vožnje pozornicom na drvenom vagončiću, svoju malu utješnu gestu grijanja dlanova i njihov smještaj na mjesto gdje boli. Prema kraju predstave, koja je u drugom djelu znatno zgusnutija i intenzivnija no u prvom, prijateljstvo Matije i Franje postaje središnja tema uprizorenja, praćena potresnim prizorima Franjina zlostavljanja (silovanja) od strane nogometnog trenera Horvata, u mučno uvjerljivoj izvedbi Danijela Ljuboje.

Pokazuje se da dječje prijateljstvo s jedne strane trpi nasilje šire zajednice odraslih (koliko god se pri tom zagovara »kult drugarstva«), ali

jednako tako i pritisak dječjih vršnjaka, zbog čije naklonosti Matija žrtvuje Franju. Najmoćniji dio predstave je završni, kratki monolog Franjina opraštanja prijateljeve izdaje, u kojemu Dado Čosić donosi na pozornicu iznimno rijetku emocionalnu notu tamnog, ranjenog altruizma, odnosno ljudskog prihvaćanja prijatelja preko granice dobra i zla. Tu ponovno, kao i u glumačkim interpretacijama Matišićeva komada »Ljudi od voska« u zagrebačkom HNK-u, susrećemo kazalište koje glumački komunicira ogromnu empatiju, a ne osudu, samim time igrajući jednu društveno neprihvaćenu, koliko i obnavljajuću igru neotudivog supripadanja.

Preozbiljna lica

Pohvaliti treba i onaj dio ansambla čije su role napisane tako da ne mogu prihvatiti iskustvo igre i zato utjelovljuju neku vrstu »slijepog« tugovanja ili samorazaranja: Doris Šarić Kukuljicu u roli poražene susjeda Terezika Kunčec. Svatko od glumaca gradi precizan i tmuran portret svoga lika, tako da na razini glumačkog ansambla zapravo nema slabih karika. Tu je i Mia Biondić kao Matijina djevojka Dina, na samom početku predstave pre-

više karikirano egzaltirano, ali na kraju izvanredno emocionalno prisna i prisutna u pjevanju međimurske ljubavne balade. Malog Matiju igraju dva dječaka: Nikola Ljutić i Leon Bujanović.

Murozemlje

Jedan od velikih problema predstave je scenografija Stefana Katunara. Premda i predložak romana i njegova dramska adaptacija inzistiraju na unutarnjim prostorima izgubljenosti koji se duboko prožimaju s maglenim krajolikom rijeke Mure, ZKM-ova scena je jednim dijelom opustošena, a drugim dijelom obilježena smeđom plastikom riječnog bilja na prenosivim postoljima, blatnim zidovima kokošinca u stražnjem planu pozornice

PUBLIKA NA KRIVOM MJESTU

Vjerujem da publiku nije trebalo ostaviti na uobičajenim mjestima unutar velike dvorane ZKM-a, nego ih je trebalo smjestiti na samu pozornicu, svakako bliže glumcima

Kompletna glumačka ekipa ZKM-a pristala je na radikalnu spremnost na igru

te bljutavo-smeđim kaučem. Ovaj otuđeni, prljavoneutralni krajolik gubi poveznicu i s intenzivnim glumcima i s lucidnim tekstom. Izvanredno pogodeno funkcioniraju jedino drvene životinjske (fašničke, koliko i psihodelične) maske na visokim štapovima autora Slavka Vidovića, čije prijeteće škljocanje ispraća prvi dio predstave. Nedovoljno upečatljivu glazbu za predstavu skladao je i uživao na električnom kontrabasu izvodi Stanko Kovačić. Govoreći o Novakovu proznom predlošku, muzikalnost originalnog jezika romana toliko je opojna da je prava šteta što nije kapitalizirana na sceni. Kostimografkinja je Doris Kristić, suradnica za pokret Petra Hrašćanec.

Režija Dore Ruždjak Podolski možda je najmanje razmišljala o publici, točnije o tome da udaljenost gledatelja od predstave s toliko komornih fokusa ne smije biti prevelika. Vjerujem da publiku nije trebalo ostaviti na uobičajenim mjestima unutar velike dvorane ZKM-a, nego ih je trebalo smjestiti na samu pozornicu, svakako bliže glumcima. S druge strane, Ruždjak Podolski nesumnjivo je vrlo kvalitetno radila s čitavim ZKM-ovim glumačkim ansamblom, kao i sa samom Novakovom temom ogromne osobne krivnje preživjelih. Redateljska odluka da pristupi inscenaciji ovog fenomenalnog romana također je za svaku pohvalu.

Ne mogu predvidjeti kako će na predstavu reagirati građanska publika, ali premijerna ju je toplo prihvatila. Ako su u Novakovu romanu grobovi postavljeni kao neka vrsta sablasnih poštanskih postaja, na ZKM-ovoj su se pozornici pretvorili u igrališta, čime tragičnost lica samoubojica iz romana nije manja. Samo je otvorena mogućnost da nepodnošljiv gubitak ne mora biti posljednja riječ u nekom pripovijedanju: nakon »Edipa« dolazi još i »Edip na Kolonu«, tvrdila je antička drama. Baš kao što u nagrađivanom filmu »Manchester pored mora« otac koji je slučajno skrivio smrt svoje djece ipak nalazi načina da nastavi život i podnese težinu svog okajanja. U poratnim zemljama kao što je Hrvatska, ova tiha i nenormalno izdržljiva linija preživljavanja užasa gradi iznimno dubok doprinos našem jedva tinjajućem zajedništvu.

Nataša GOVEDIĆ